

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Říjen/2024

Milí čtenáři Literky,
dne 18. října 1859, tedy před 165 lety, se v Paříži narodil filozof Henri Bergson. Vzpomněl jsem si na něj shodou okolností právě v tomto měsíci, neboť si naproti mne ve vlaku četl Bergsonovu knihu jistý mladý muž. Přejde mi dobré tohoto filozofa připomenout, a to nikoli jen pro onen oslí můstek životopisného data, i když právě tento impuls míváme v muzeích rádi, ale zejména proto, že v Bergsonově filozofii lze zahlédnout záblesk čehosi podstatného pro veškerou muzejní práci a tím i tak trochu pro smysl našich institucí. „Bergson chápal skutečnost jako jednotu života, dynamickou a neustále se vyvíjející, neboť je nesena životním elánem, který se stále snaží překonávat vzdorující sílu hmoty,“ praví Wikipedia. Životní elán coby nositel vývoje a pojetí času jako trvání, v němž si v každém okamžiku podávají ruce minulost s budoucností, času nerozkouskovaného na izolované analytické body příčin a následků, času tekoucího jako líná řeka – to je Bergsonovo stanovisko, jímž ve své době ovlivnil řadu mnohem mladších umělců a myslitelů, kteří ač nazváni „modernisty“, kladli moderní době četné nepříjemné otázky. Ale není toto stanovisko zhmotněno v instituci muzea? Což není naše práce založena na zachycování projevů životního elánu minulých lidí? Což nejde o pokus zastavit čas a vzdorovat zapomnění? Asi bychom měli v muzeích Bergsona více číst, neškodí občas si připomenout, od čeho tady vlastně jsme. Příjemné čtení Vám přeje

Jiří David

VERŠE MĚSÍCE ŘÍJNA

ZAHRADA

Petr Hruška

zahrada upadla
déšť se sklonem
fazolových nití
déšť se sklonem
písma na vzkazu
kdy přijdeš

3 OTÁZKY PRO JANU SRNKOVOU

Od července jste vedoucí knihovny, čemu se právě věnujete a jaké úkoly jsou před Vámi?

Aktuálně se věnuji hlavně edukačním programům pro školy, kromě toho se postupně probírám fondem a katalogizuji staré tisky, aby se usnadnilo jejich vyhledávání pro badatele. Se zimou přichází také zvýšená péče o depozitáře a dohlížení na fyzický stav knih, správa odvlhčovačů a prevence škůdců. Čeká nás příprava plánů výstav a expozic na příští rok a prohlížení projektů a žádostí o dotace. Zároveň probíhají různá školení a setkání muzejních edukátorů, kterých se s kolegyněmi účastníme.

S kolegyní knihovnicí Šárkou Dudkovou vedete edukační program Příběh knihy, plánujete do budoucna nějaký další?

Chtěly bychom během příštího roku připravit něco i pro první stupeň základních škol. Také letní prázdniny skýtají možnost programů pro dospělé, třeba pro zájezdy nebo pro skupiny seniorů. Pravděpodobně se tyto programy budou také držet knižní kultury nebo prostoru benediktinské knihovny.

Knihami se zabýváte nejen teoreticky, ale také prakticky a své zkušenosti předáváte veřejnosti. Můžete představit své odborné zájmy?

V akademických pracích jsem se věnovala epigrafii – vědě o historických nápisech. V souvislosti s knihami můj zájem leží ve středověkých rukopisech, a to zejména z hlediska materiálů a kroků potřebných k jejich výrobě, s čímž jsou spojeny také workshopy, které vedu. Těžiště mých aktivit tkví ve výrobě pergamenu, také se zabývám středověkou kaligrafií a iluminací. Právě probíhá kurz pro veřejnost na FF MU s názvem Středověká písařská dílna, z minulých lektorských programů můžu zmínit třeba Letní školu středověké kaligrafie a iluminace na Špilberku, doprovodné programy k výstavám v muzeích i archivech (Eliška Rejčka: Dar středověku, Moc inkoustu: středověká knižní kultura na Moravě, Kniha v muzeu, Z Trevisa do Brtnice: Příběhy šlechtického rodu Collalto ukryté v českých archivech). Poslední dva roky jezdíme s kamarádkami také na akce historických řemesel, kde předvádíme právě dobovou výrobu pergamenu, pigmentů a kvašových barev.

Mgr. Jana Srnková, historička a archivářka, pracuje v Muzeu Brněnska na pozici odborné knihovnice v Památníku písemnictví na Moravě. Specializuje se na psací látky a proces výroby středověkých rukopisů.

JOHN DEE

(13. 6. 1527 LONDÝN, ANGLIE – 1608 MORTLAKE, ANGLIE)

Všestranný učenec, který byl ve službách anglického královského dvora. Král Eduard VI. jej jmenoval královským rádcem, ovšem následně za vlády královny Marie I. byl obviněn z černé magie, čarodějnictví a zrady. Až za panování královny Alžběty I. byl opět jmenován královským rádcem, a dokonce dvorním astrologem. Pocházel z rodiny královského dvořana a svá studia začal na King Edward VI. Grammar School, poté pokračoval na cambridgeské koleji St. John, kde studoval až

osmnáct hodin denně. Později byl členem Trinity College v Cambridgi, pobýval také nějakou dobu v Nizozemí a Francii. Do Anglie se vrátil s velkou sbírkou matematických a astronomických přístrojů. Od roku 1553 byl rektorem v Upton-upon-Severn. V roce 1554 mu bylo nabídnuto místo lektora matematiky na Oxfordské univerzitě, což odmítl. John Dee nakonec opustil službu u Alžběty I. a vydal se na cesty. Cestoval po Evropě se svou rodinou, spolupracovníky a spolu s alchymistou Edwardem Kelleyem pobýval v Polsku a v Čechách. Stal se dvorním alchymistou císaře Rudolfa II., kterému věnoval zázračné zrcadlo. Na základě jeho minulých služeb u Alžběty I. byl podezříván, a nakonec i obviněn ze špionáže pro anglickou korunu. Upadl v nemilost a musel zemi opustit. Pobýval v Sasku, ale tajně se vrátil do Čech a působil jako alchymista u Viléma z Rožmberka v Třeboni. V roce 1586 odjel zpět do Anglie, kde našel svůj dům a knihovnu naprosto zdevastované. Vše se snažil postupně obnovit. Stal se rektorem koleje v Manchesteru a vrátil se do královských služeb. Po smrti královny byl jejím následníkem Jakubem I. propuštěn. John Dee se oženil celkem třikrát a měl osm dětí, jeho syn Arthur Dee se také věnoval alchymii a působil jako lékař na dvoře ruského cara Michaela I. a anglického krále Karla I. V roce 1556 představil královně Marii I. vizionářský plán na zachování starých knih, rukopisů a záznamů. Chtěl založit za tím účelem národní knihovnu. Návrh však nebyl přijat, a Dee proto rozšířil svou osobní knihovnu v Mortlake. Získával do ní knihy a rukopisy z Anglie ale i z kontinentu. Deeva knihovna, centrum vzdělanosti mimo univerzity, se stala největší v Anglii a přitahovala mnoho učenců. Byla považována za jednu z nejlepších v Evropě, měla čítat na 4000 svazků. Dee je dokonce autorem několika významných děl, např. *Propadeumata Aphoristica*, úvodu k Euklidovým *Základům* či spisu *Monas Hieroglyphica* (1564), *Perfektní umění navigace* (1577) a *Deníky (Pravdivé a věrné líčení)*, 1. vyd. už 1659). Zemřel v Londýně a jeho hrob je neznámý. (mš)

ZRCADLO V LITERATUŘE

Skrytá paměť Moravy vstoupila do 19. ročníku s tématem „Zrcadlo“. Rada Jihomoravského kraje nový ročník vyhlásila k 28. říjnu 2024 a současně jmenovala odbornou porotu, v níž tentokrát zasedne novinářka a redaktorka Olga Jeřábková, překladatelka Anežka Soukupová, literární historička Romana Dominika Hrbatová, historik a pedagog Tomáš Jeřábek a nově Jiří David, vedoucí Památníku písemnictví na Moravě. Prozaické literární texty mohou zachytit motiv zrcadla ve všech podobách a významech, s tématem je spojena také řada povět, otázek a nejednoznačných odpovědí, které mohou být klíčem

k napsání soutěžního textu. Všední věc, nebo magický předmět? Nabízí odraz v zrcadle skutečnost, nebo klam? A jak navzájem zrcadlíme své chování? Soutěž je rozdělena do dvou věkových kategorií, které se liší rozsahem a požadovanou formou. Mladší soutěžící ve věku 11 až 15 let mají zadáno vyprávění, starší soutěžící ve věku 16 až 19 let povídku. Zúčastnit se mohou mladí autoři zasláním svého původního prozaického textu na adresu Památníku písemnictví na Moravě, a to do 31. března 2025. Další informace o soutěži, aktuální podmínky a přihláška na webových stránkách www.jmk.cz, www.muzeumbrnenska.cz a na facebooku. (ap)

SVÍTÍ HVĚZDA ZÁŘIVÁ

Vzhůru, bratři milí, v této noční chvíli / anděl Páně zpívá Gloria. / Aj, co má býti, nad Betlémem svítí / nocí tma- vou hvězda zářivá... těmito verši začíná známá vánoční koleda, která nás inspirovala pro novou zimní výstavu, kterou jsme nazvali Svítí hvězda zářivá. Pro návštěvníky se otevře, společně s Betlémskou hernou, 19. listopadu 2024 od 16 hod. Výstava představí kolekce betlémů, dřevěných a voskových figurek, papírových vystřihovánek ze sbírkových fondů několika muzejních institucí (Muzeum v Ivančicích, Muzeum Vysočiny Třebíč, Vlastivědné muzeum v Olomouci a Městské muzeum a galerie ve Svitavách).

Bude doplněna také například o lidovou řemeslnou tvorbu a perníkářské umění od konce 18. století do poloviny 20. století. Připraveny jsou i komentované prohlídky pro veřejnost (hned první k 27. listopadu od 15 hod.) a tvořivé dílny pro malé a velké návštěvníky. Přijďte se k nám v zimním čase pokochat řemeslnou dovedností a zastavit se na chvíli v předvánočním shonu! (mš)

ZE SBÍREK

Před třemi lety získal Památník písemnictví na Moravě do sbírky soubor písemností a dokumentů z pozůstalosti spisovatele Františka Kožíka (1909–1997). Mezi nimi se nachází také torza ručně psaných juvenilních časopisů. Zřejmě nejstarší z nich, *Záře*, se dochovala pouze v jednom exempláři, a to 1. číslo I. ročníku. Inkoustovou tužkou psaný sešitek osmerkového formátu čtenářům nabízel povídky, komiks, román na pokračování (!) a autorskou báseň. Okouzlení ochotnickým divadelním spolkem inspirovalo Kožíka k založení spolku A. C. Odrin, jehož členy byla sestra Olga a děti z domu, ve kterém v Uherském Hradišti bydleli. Spolek měl také svůj časopis nazvaný *Žihadlo*, „Nepolitický, nekolokovaný a bez ranních a večerních příloh vycházející orgán: A. C. Odrinu“. Z prvního ročníku, který vyšel 28. února 1922, jsou v Památníku uložena první čtyři čísla: „Psal jsem ho zcela sám, a přesto měl fejeton, román na pokračování, hádanky, anekdoty a hlavně glosy ke všemu, co se v našem domě dělo.“ Poslední z trojice časopisů, *Jeux olympiques*, přinášel reportáže a výsledkové listiny nejruznějších sportovních klání čtveřice kamarádů z gymnázia. Každé prázdniny pořádali vlastní olympijské hry a pro jednotlivé atletické disciplíny si dávali jména závodníků různých států, František Kožík reprezentoval vždy Francii. Později se z kamarádů pod vlivem četby stali tři mušketýři a Kožík získal přezdívku „d' Artagnan“.

(ap)

PESTROST V MUZEJNÍ EDUKACI

V Památníku písemnictví na Moravě se snažíme neustále inovovat edukační programy a nabízet návštěvníkům nejnovější trendy. Proto jsme velice rádi uvítali pozvání na mezinárodní konferenci Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci VIII., která letos nesla název *Pestrost v muzejní edukaci*. V podzimních dnech (30. 9. až 2. 10. 2024)

účastníky hostilo Masarykovo muzeum v Hodoníně a společně s Komisí pro práci s veřejností a muzejní pedagogiky AMG, pod záštitou Katedry UNESCO pro muzeologii a světové dědictví připravilo pro edukační pracovníky, pedagogy i kurátory velmi bohatý a pestrý program. Tradiční přednášky doplnily tvořivé workshopy a diskuzní kruhy. Dále pak nechybělo tržiště nových nápadů a hlavně velice milá společenská atmosféra. Jako velice podnětné byly hodnoceny výjezdy do Vlastivědného muzea v Kyjově, Městského muzea ve Veselí nad Moravou či Slovanského hradiště v Mikulčicích, kde jsme se mohli seznámit s novými expozicemi, edukačním zázemím nebo novinkami v programovém složení. Organizátorům děkujeme a těšíme se, že některé prvky a nové poznatky zakomponujeme do svých programů nebo výstav!

(mš)

EDUKAČNÍ PROGRAM PŘÍBĚH KNIHY

S novými knihovnicemi přichází i nová podoba našeho oblíbeného edukačního programu *Příběh knihy*, který je určen pro žáky druhého stupně ZŠ a studenty SŠ. Program nyní probíhá celoročně, včetně zimních měsíců, kdy se kvůli nízkým teplotám přesouváme z knihovny do stálé expozice. Není však třeba se obávat – do knihovny nahlédneme i v zimě. Největší novinkou je rozdělení programu do dvou variant, které odrážejí různé odborné zaměření knihovnic. Při obou variantách jsou žáci a studenti na úvod programu seznámeni s knihovnou Benediktinského

opatství. Dozví se informace týkající se freskové výzdoby, vybavení knihovny, systému dohledání a uchovávání knih v knihovně, trezoru a depozitáři. První varianta programu se věnuje starším dějinám knihy, od počátků psaní až po tisk. Zvláštní pozornosti se dostává psacím látkám, inkoustům a barvám. Program má za úkol, mimo jiné, seznámit žáky a studenty se stručným vývojem písma a knižní vazby. S důrazem na středověké rukopisy představuje členění stránky, hierarchii výzdoby a textu a celkový proces výroby kodexu – od nepopsaných složek, přes psaní a iluminování až po konečné svázání. Tato varianta se také zaměřuje na proměnu obsahu knih, která souvisí s postupným rozšiřováním čtenářské základny z klášterů na univerzity a šlechtu. Sleduje tak posun od liturgických a náboženských textů ke knihám odborným, světským a užitkovým. Obsah druhé varianty programu je tematicky směřován od vzniku knihtisku až po současnost. Účastníci jsou seznámeni s vynálezem Johanna Gutenberga: na jakém principu tento vynález fungoval, jak probíhal samotný proces tisku a které techniky nahradily tradiční knihtisk a jsou využívány v současnosti. Jedním z dílčích cílů programu je také obeznámení se s částmi knihy. Jak se jednotlivé části knihy nazývají, k čemu slouží a které údaje by kniha měla povinně obsahovat. Nadále je pozornost věnována procesu vzniku knihy od zaslání rukopisu autorem do nakladatelství, procesu zpracování a tvorby knihy, tedy kdo na knize v nakladatelství pracuje a co je jeho úkolem, až po zaslání do tiskárny a cesty knihy ke čtenáři. Na závěr si s žáky a studenty povídáme o knihkupectvích, knižních veletrzích a knihovnách. Pro obě varianty programu jsou vytvořeny pracovní listy, se kterými účastníci během edukačních programů pracují. (js, šd)